

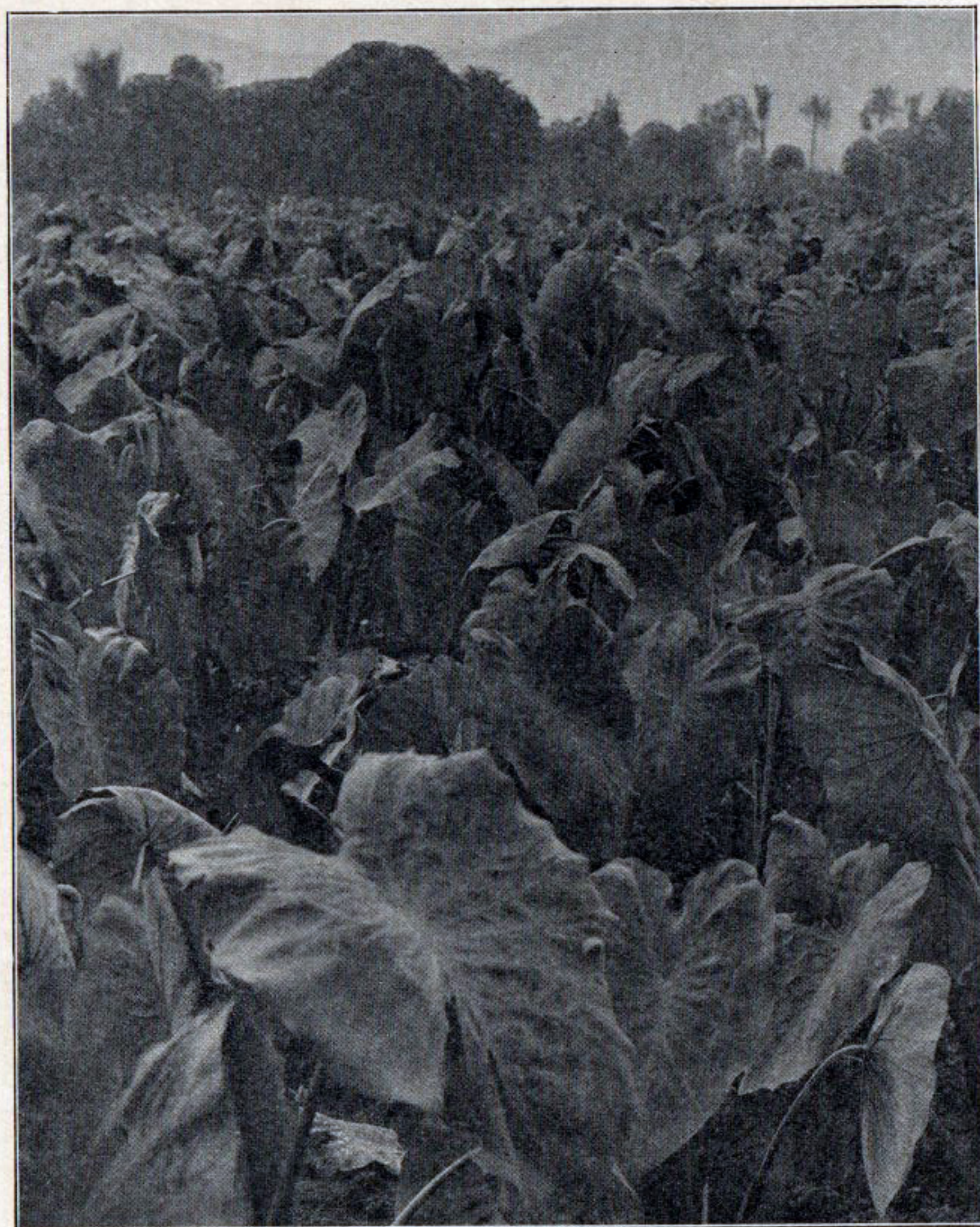

248. BEREIDING VAN SAGOE BIJ LOLODA
(HALMAHÉRA).

In de kustgebieden, waar de sagoepalm of roembia tiert, was de aanplant van sagoepalmen en de bereiding van sagoe de eerste vorm van landbouw. In veel streken is sagoe nog het hoofdvoedsel, zoowel in het Oosten van den Indischen archipel als in enkele kustgebieden van en op eenige eilanden bij Sumatra. Uit den gespleten stam van den sagoepalm wordt de sagoe tusschen de vezels losgeklopt en in water meegevoerd naar een verzamelbak. In dit water bezinkt de sagoe, die dan nog wordt gedroogd en in verschillende vormen bewaard. Met weinig inspanning kan men zich aldus veel meel-spijs verwerven.

248. MEMBOEAT SAGOE DI LOLODA
(HALMAHÉRA).

Peroesahaan tanah, jang teroetama sekali dinegeri itoe, jaïtoe bertanam pohon sagoe serta memboeat sagoe. Pada beberapa tempat, sagoe mendjadi makanan jang teroetama. Batang sagoe itoe dibelah doea, empoeloernja dipoekoel-poekoel sampai hantjoer, ditoeangi air, laloe dikoempoelkan kedalam soeatoe bak; disitoe dibiarkan sampai mengendap tepoeng sagoe itoe; kemoedian tepoeng itoe diambil, didjemoer, soepaja boléh disimpan. Tepoeng sagoe boléh poela dimasak djadi bermatjam² koeé.

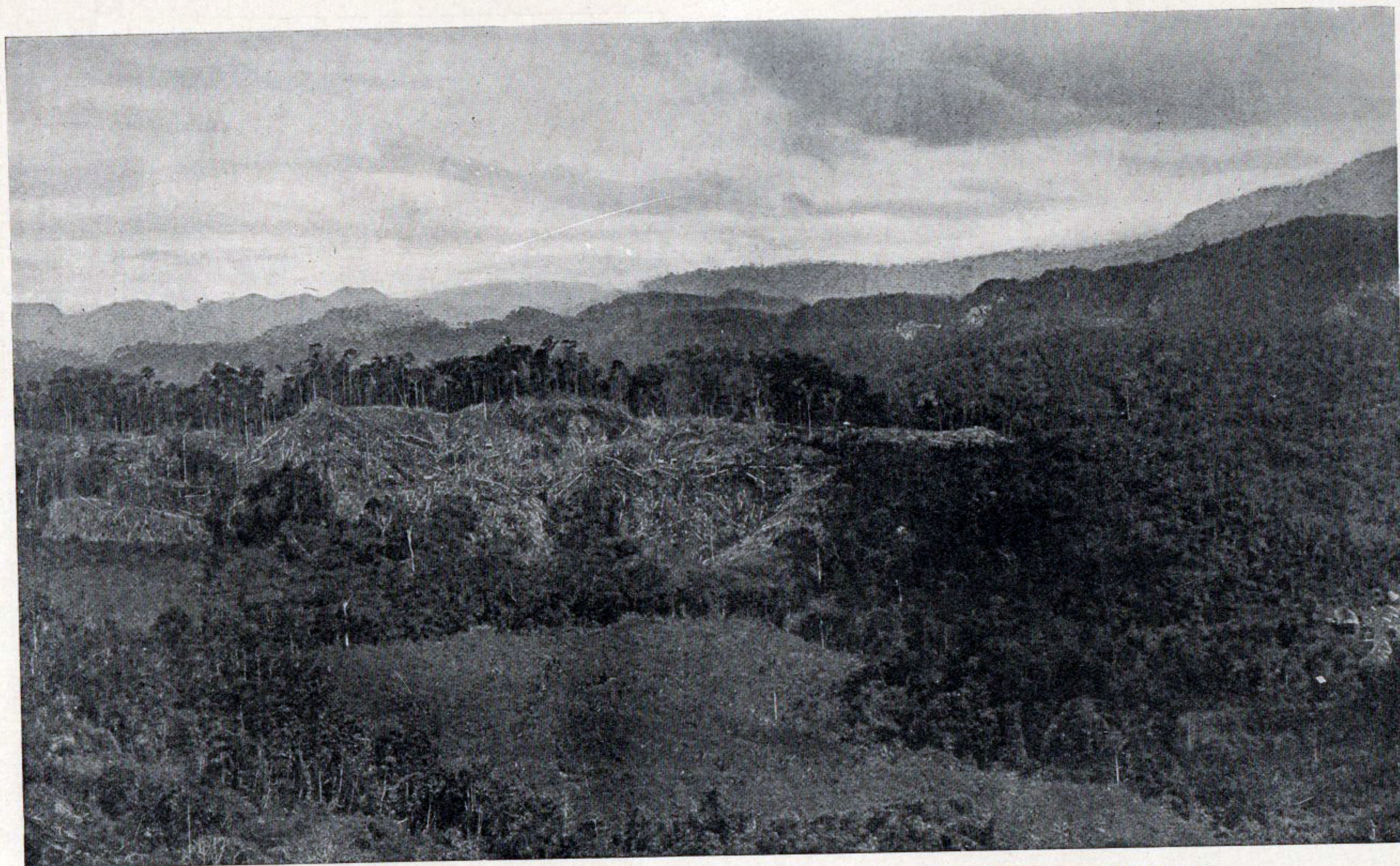
249. AANPLANT VAN KĒLADI.
249. TANAMAN KELADI.

249/250. In het binnenland is de oudste vorm van landbouw het opzamelen en bewaren, en daarna het opzettelijk aanplanten van knolgewassen, zooals kĕladi, door de vrouwen van den stam. Daarbij werden ook al spoedig inheemsche graansoorten (gierstsoorten), zooals djawawoet, ingezameld en aangeplant. Nadat in de 16de eeuw de uit Amerika afkomstige maïs in Indië was ingevoerd verdrong dit snel en gemakkelijk groeiende graan spoedig de gierst. Nu vindt men de maïsteelt al bij de minst beschaafde volken.

250. AANPLANT VAN DJAGOENG (MAÏS).
250. TANAMAN DJAGOENG.

249/250. Dahoele, jang dikerdjakan anak negeri sebelah keodik, tentang bertjotjok tanam jaïtoe mengoempolkan dan menjimpan tanam²-an jang beroembi; setelah itoe baroe ditanam oléh orang perempoean oembi itoe, misalnja: keladi. Tidak lama antaranja dikoempolkan dan ditanamkannja bangsa boetir²an, seperti djoewawoet. Dalam abad ke 16 didatangkan orang djagoeng dari Amerika, ditanam ditanah kita ini, sampai pada zaman inipoen banjak diperkeboen orang.

251. LADANG VAN DAJAKS.

Het verbouwen van rijst was bij de volken van het Maleische ras al eeuwen lang vóór het begin van onze jaartelling bekend. Als in een streek nog maar zeer weinig menschen wonen is de rijstbouw voor Inlandsche volken nog maar mogelijk op *tijdelijke* velden, waarvan het hout is afgebrand en die na twee of drie oogsten van bergrijst weer aan de natuur moeten worden overgelaten. Zulk een tijdelijk bouwveld heet *ladang*.

251. LADANG ORANG DAJAK.

Soedah berabad-abad lamanja bangsa Melajoe tahoe menanam padi. Ditanah jang masih djarang orangnja, tempat menanam padi itoe tiada tetap boeat selama-lamanja. Semak² dibakar, laloe ditaboerkan padi hoema, doea tiga pertahoenan sadya tanah itoe ditinggalkan, achirnja mendjadi bersemak sebagai semoela. Tanah tempat bertanam padi sematjam itoe „ladang” namanja.

252. LADANG TE MOEARAKLINGI AAN DE MOESI.

Op Java komt het ladangbranden niet meer voor; in schraal bevolkte streken op Sumatra, Borneo en Celebes nog wel, ook bij beschaafde volken als de Maleiers.

252. LADANG DI MOEARAKLINGI, DITEPI MOESI.

Ladang, jang dibakar seperti dahoele, di Djawa soedah tidak ada; di Soematera, Bornéo, dan Selébés masih ada, sebab disitoe djarang orangnja; bagi bangsa Melajoe jang soedah madjoepoen masih ada djoega.

253. OFFERHUISJE VOOR DE IBOE-PARÉ (SOENDALANDEN, JAVA).

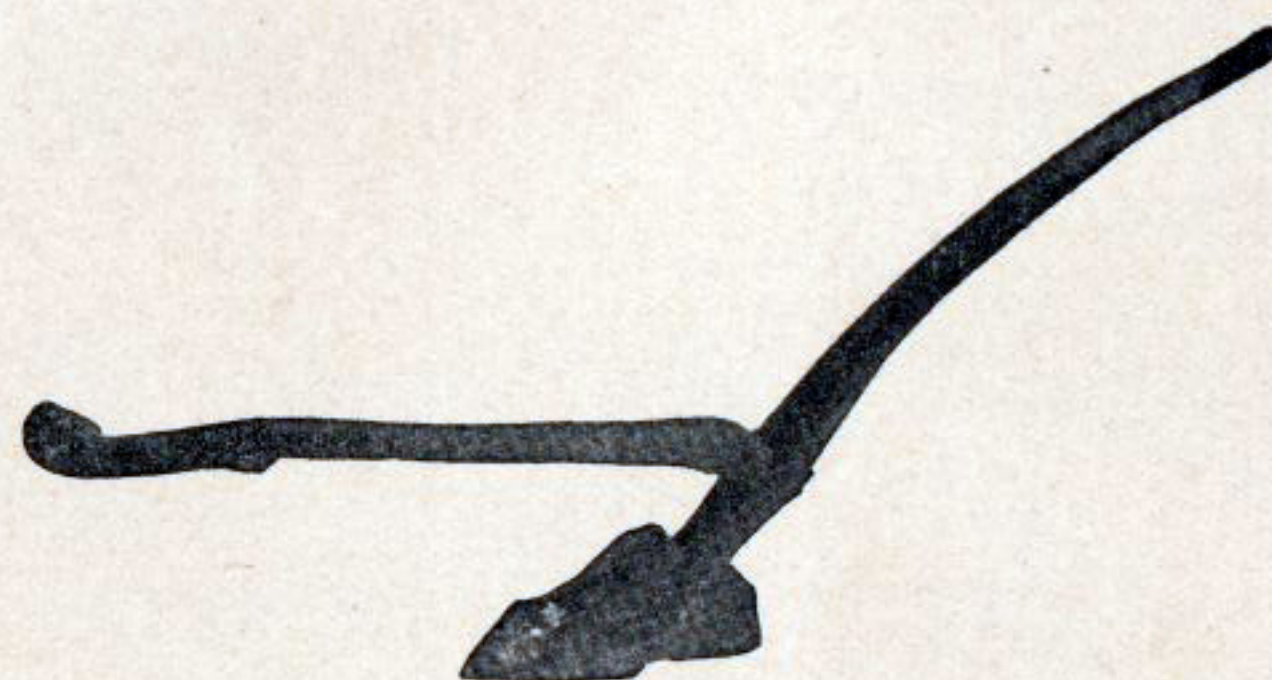
Bij de volken van Ned. Indië gaat de rijstbouw van zeer oude godsdienstige gebruiken vergezeld. Deze gebruiken worden door aardige legenden verklaard. Op Java wordt eene rijstgodin vereerd, die den wasdom aan den oogst schenkt; deze godin is later vereenzelvigd met Dêwi Çri, de echtgencote van den Hindoeschen god Wishnoe.

253. OEPATJARA MEMBAWA POELANG PADI DARI SAWAH (DITANAH PASOENDAN).

Oléh bangsa³ di Hindia, tanaman padi itoe disertakan dengan kepertjajaan agama djaman dahoelece. Ada dongèng²-nja. Adalah soeatoe dèwi jang dihormati, sebab ialah jang menganoegerahkan pertahoenan; kemoedian dèwi itoe dipersatoekan dengan Dêwi Seri isteri Betara Wishnoe, déwa orang Hindoe.

254. RIJSTAAR.
254. TANDAN PADI.

255. PLOEG.
255. BADIJAK.

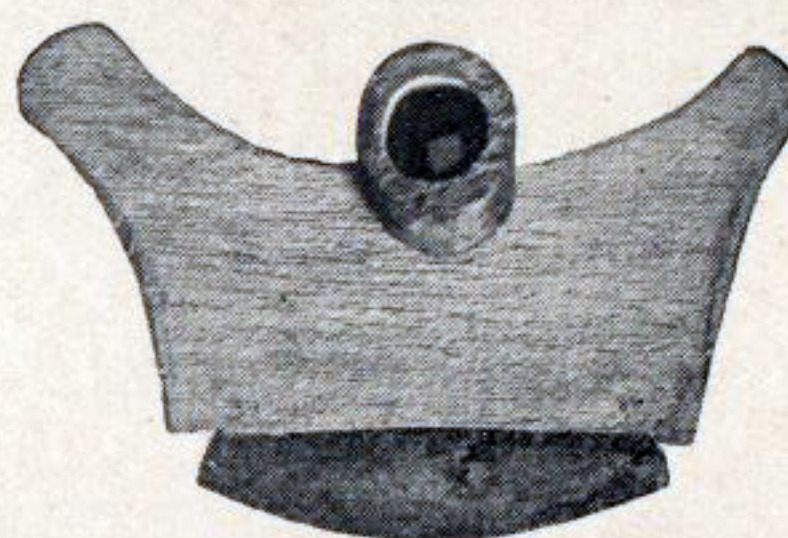
256. HAK (PATJOEL).
256. TJANGKOEL.

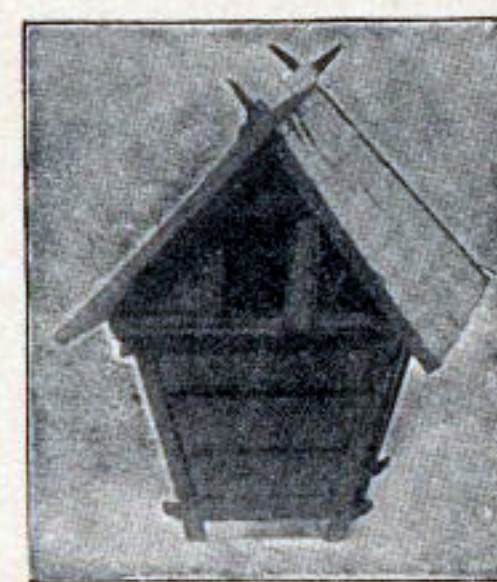
257. EGGE (GAROE).
257. SIKAT SAWAH.

258. WACHTHUISJE (GOEBOEK).
258. DANGAU.

259. RIJSTMESJE (ANI-ANI).
259. PENOEAI.

260. RIJSTSCHUUR (LOEMBOENG).
260. RENGKIANG.

261. RIJSTBLOK MET STAMPER.
261. LESOENG, ALOE.

RIJST EN GEREEDSCHAP VOOR DEN RIJSTBOUW.
PADI DENGAN PERKAKASNJA ORANG BERTANAM PADI

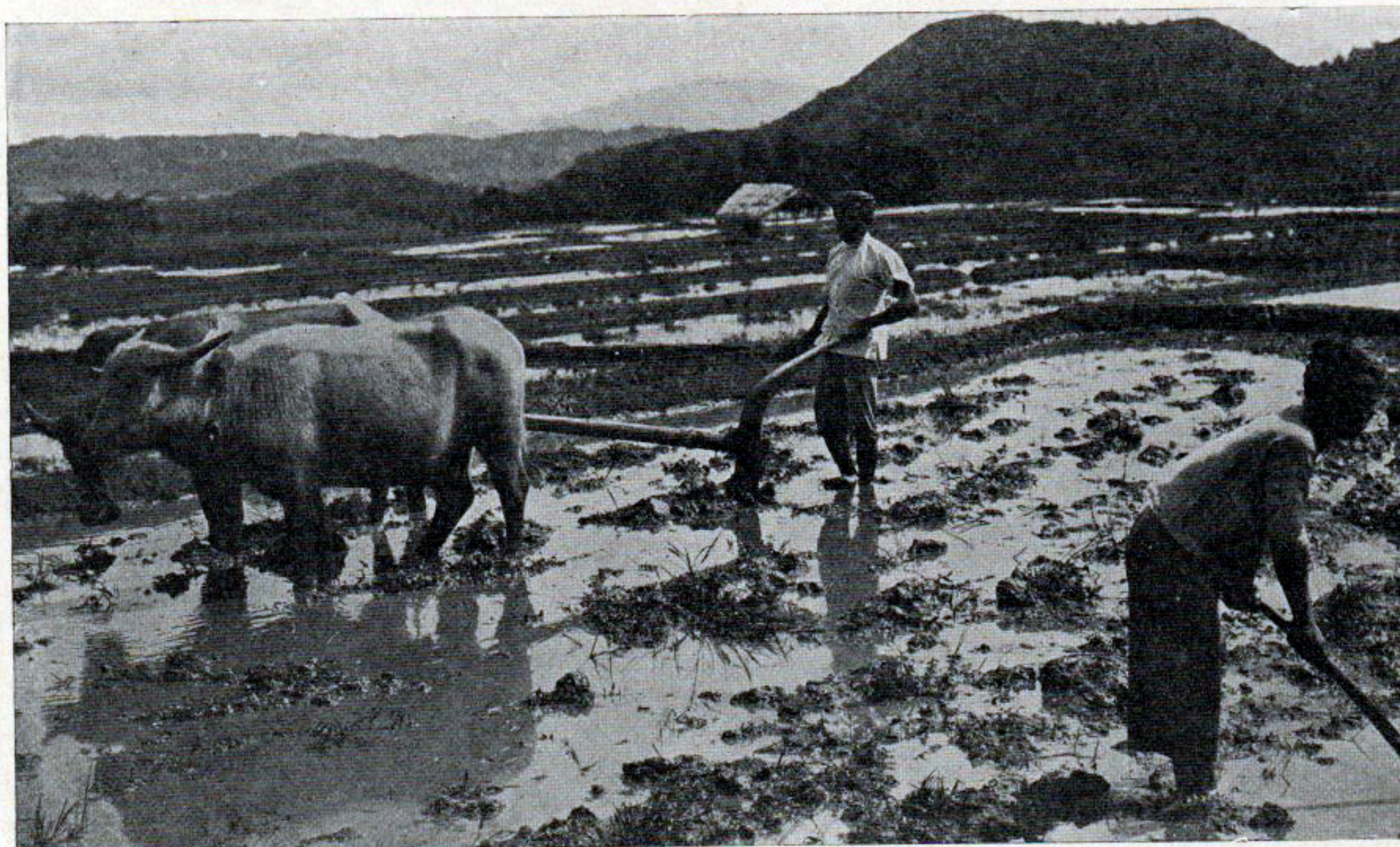

262. PATJOEL-BEWERKING VAN DE SAWAH.

Op de *tijdelijke* bouwvelden of ladangs volgen de *blijvende* velden, de gronden, die voortdurend als bouwveld worden gebruikt. Deze dragen verschillende namen (tëgal, gâgâ, oema). Als deze velden door een dijkje zijn omringd noemt men ze *sawah*. Deze sawahs kunnen het regenwater beter vasthouden dan droge velden en er worden andere soorten rijst op gekweekt. Waar dit mogelijk is, worden de sawahs kunstmatig *bevoeid* of *geirrigéerd*.

262. MENTJANGKOEL SAWAH BERAMAI².

Ladang, jang tidak tetap itoe, lama² mendjadi tetap, dan dipakai oentoek tanah peroesahaan. Ada jang haroes digenangi air, dan dikelilingnja ada seboeah pematang, „sawah” namanja. Air hoedjan dapat terkoempoel disawah, tetapi diladang tidak. Padi sawah berlainan dengan padi ladang. Kadang² sawah itoe diberi beraliran air dari soengai, atau irrigatie.

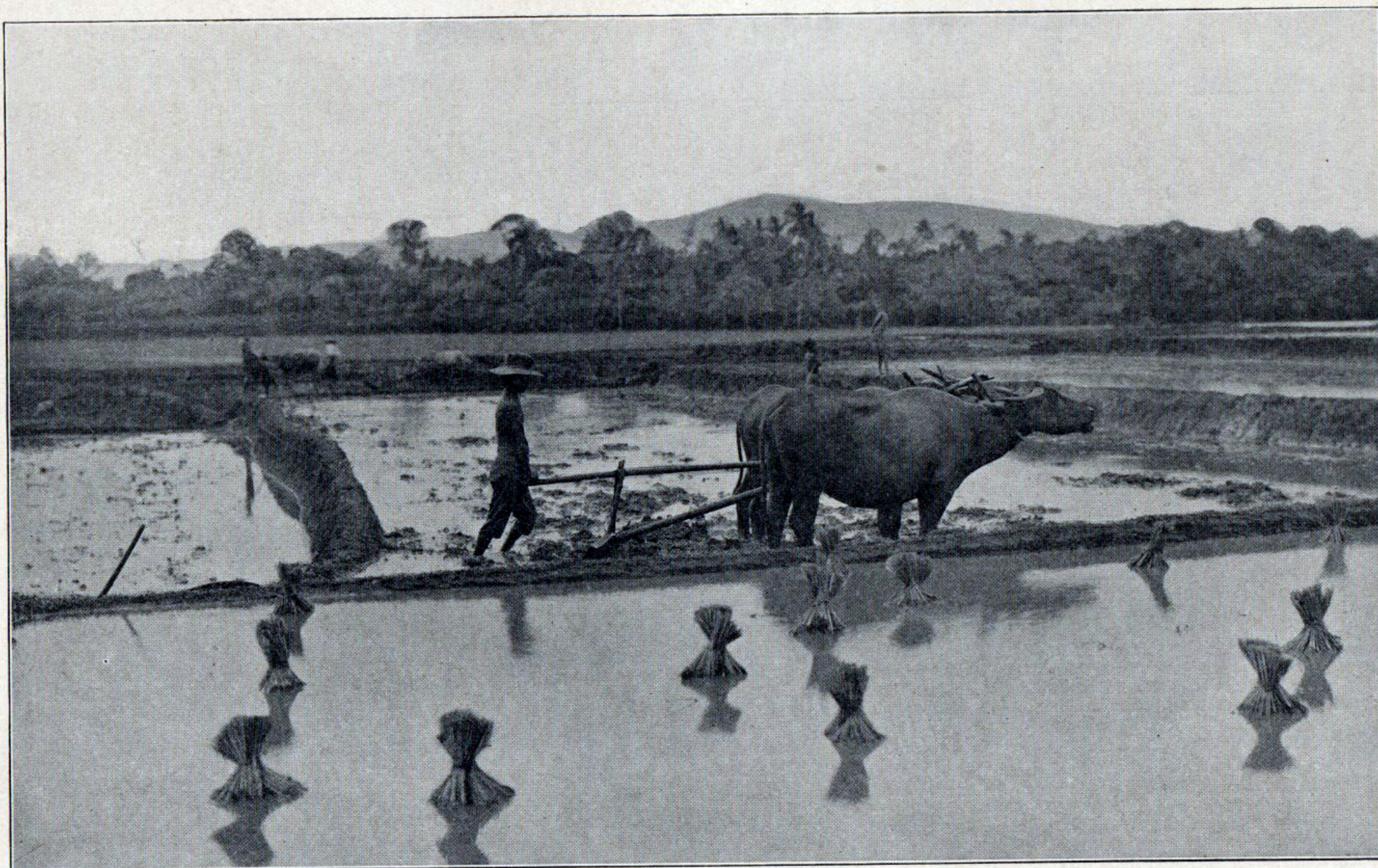

263. SAWAH-BEPLOEGING EN BIJWERKEN MET PATJOEL.

Uit een gebogen stok, waarmee de grond werd omgewerkt, ontstond de hak (Jav. patjoel, Mal. tjangkoel); bij verdere ontwikkeling van den landbouw werd de ploeg uitgedacht om het werk te verlichten. Het trekdier (karbouw of rund) was vermoedelijk al tot huisdier gemaakt vóór er ploegen waren, en wel om tot offerdier te dienen, of om de natte rijstvelden met de hoeven te treden. Het gebruik van ploeg en eg deed echter de veeteelt meer algemeen worden.

263. MEMBADJAK SAWAH, DAN MENJEMPOERNAKANNJA DENGAN PATJOEL.

Akan memperloenak tanah, depakai orang tjangkoel. Bagi orang jang soedah madjoe, dipergoenakan djoega badjak, soepaja ringan pekerdjaannja; binatang itoe dipelihara oentoek penghéla badjak, disembelih atau disoeroeh melanjakan sawah, soepaja mendjadi loempoer. Sebab orang perloe memakai badjak dan sikat oentoek mengerdjakan sawah, maka kerbau dan lembue banjak diternakkan orang.

264. HET EGGEN. OP DEN VOORGROND BOSSEN BIBIT.

Slechts zeer zelden wordt in Ned. Indië de rijst uitgezaaid. De regel is, dat bossen padi op eene natte kweekbedding worden uitgelegd; de korrels ontkiemen en na eenigen tijd worden de jonge planten (bibit) uit de modder getrokken en in bossen naar de inmiddels bewerkte sawah gebracht.

264. MENJIKAT SAWAH; BENIH PADI BERIKAT.

Ditanah Hindia djarang sekali orang menanam padi disawah dengan menaboerkan bidjinja. Biasanja tandan² padi itoe diletakkan dipesemaian dahoeleoe; kalau soedah toemboeh, barang 3 dm. tingginja, laloe ditjaboet, dibawa kesawah dengan diikat oedjoengnja.

265. HET UITPLANTEN VAN DE PADI.

Daarna worden de jonge rijstplanten uitgeplant door de worteleinden eenvoudig in de modder van de sawah te drukken. Spoedig groeien de rijstplanten opnieuw; dan volgt de vruchtzetting en na drie tot zes maanden is de rijst rijp. De halmen worden een voor een afgesneden met de ani-ani; dit is vrouwenwerk, evenals het uitplanten. De kinderen doen ook al mee: zij mogen meehelpen in de goeboek om de vogels te verjagen, die het op de rijpende rijst hebben voorzien.

265. MENANAMKAN BENIH PADI.

Anak padi itoe ditanamkan kesawah, dengan pangkalnja ditjotjokkan kedalam loempoer. Tinda berapa lama tanaman itoe toemboeh, laloe keloear boelir boeahnja; setelah 3—6 boelan masaklah. Tangkai padi itoe dipotong sebatang² dengan penoeai (pengetam). Menanam dan mengetam itoe pekerdjaan perempoean. Anak² membantoe djoega: mengoesir boeroeng, jang memakan padi dari dalam goeboek, jang didirikan disawah waktoe padi hampir masak.

266. WISSELBOUW VAN RIJST EN TABAK.

De rijst voor eigen gebruik is nog altijd de hoofdcultuur in Ned. Indië. Wel de helft van den aanplant op Java bestaat uit rijst, een vierde uit maïs, ook bijna geheel voor eigen gebruik. Dan verbouwt men nog veel cassave (ketéla poehoeng) en vele aard- en peulvruchten, tabak, groenten en vruchten, deels voor eigen gebruik, deels om te verkoopen. Het is niet gemakkelijk een goed landbouwer te zijn. De boer krijgt daarom tegenwoordig raad en hulp van den Dienst der Landbouwvoorlichting.

266. SAWAH JANG BERGANTI-GANTI DITANAMI PADI DAN TEMBAKAU.

Sebidang sawah jang selaloe ditanami padi sadja tiada baik toemboehnja; sebab itoe haroes kadang² diganti tanaman jang lain. Pekerdjaan bertjotjok tanam mémang tidak moedah, sebab itoe perloe ada pertolongan dan nasihat (Dienst der Landbouwvoorlichting).

267. SAWAHS BIJ BALIGÉ (TOBAMEER).

Op de Buitengewesten vindt men in de goed bevolkte streken ook sawahbouw. Als bekwame sawahboeren staan vooral bekend de Baliërs, de Sasaks van Lombok, de Toba-Bataks; verder de Minangkabauers, de Mandailing-Bataks, de Atjehers en nog enkele Maleische volken, de Bandjareezen, de Makassar en Boegineezen, de Minahasers en nu ook de Toradja's van Midden-Celebes.

267. SAWAH DEKAT BALIGÉ (DANAU TOBA).

Ditanah seberang, ditempat jang rapat orangnja, ada djoega sawah. Jang masjhoer pandai bersawah jaitoe orang Bali, Sasak (di Lombok), Batak—Toba; terhitoeng pandai djoega: Minangkabau, Batak—Mandailing, Atjéh dan beberapa bangsa Melajoe, Bandjar, Makasar, Boegis, Minahasa dan Toradja (Selébés-tengah).

268. SAWAH'S IN DE PREANGER REGENTSCHAPPEN.

Welk een schoone landschappen de bevlode sawahs in het bergland in het leven kunnen roepen, hoe de oorspronkelijk woeste bergruggen door de nijvere handen van den arbeidzamen mensch tot weelderige, vruchtbare landouwen worden vervormd toont deze plaat. Voor andere gewassen van Inlandsche landbouw zie men nog groep 27.

268. SAWAH DITANAH PERIANGAN.

Ditanah, jang bergoenoeng-goenoeng, sawah itoe diboeat berpangkat-pangkat, amat bagoes pada pemandangan. Tanam² an orang priboemi jang lain², lihatlah Serie VI, groep 27.